

UZASADNIENIE

W dniu 26 września 2016 roku A. W. (1) wniosła o dział spadku po S. K. (1), w skład którego wchodzi niezabudowana działka nr (...) o powierzchni 0,4513 ha objęta księgą wieczystą KW (...) i działka nr (...) o powierzchni 0,5470 ha zabudowana domem mieszkalnym oraz budynkami gospodarczymi, objęta zbiorem dokumentów ZD 6121, w ten sposób, aby niezabudowaną działkę nr (...) przyznać wnioskodawczyni z jednoczesną dopłatą od uczestników kwoty 100.000,00 zł – płatnej do dnia 15 marca 2017 roku. Ponadto wnioskodawczyni wniosła o zwolnienie jej od kosztów sądowych w całości.

W odpowiedzi D. K. i K. K. (1) przyłączyli się do wniosku o dział spadku co do zasady, wnosząc jednocześnie o zaliczenie na poczet schedy spadkowej należnej wnioskodawczyni darowizny z dnia 29 września 1999 roku, w wyniku której A. W. (1) otrzymała od S. K. (1) i B. K. nieruchomość objętą księgą wieczystą nr (...), a wobec faktu iż wartość darowizny przewyższa wartość schedy spadkowej należnej wnioskodawczyni – uczestnicy wnieśli o dokonanie działu spadku w ten sposób, ażeby nieruchomości przyznać na współwłasność D. K. w 1/4 części i K. K. (1) w 3/4 części.

W dniu 14 marca 2017 roku pełnomocnik A. W. (1) podniósł, iż darowizna z dnia 29 września 1999 roku nie może być zaliczona na schedę spadkową wnioskodawczyni, gdyż w wyniku tego przekazania gospodarstwa rolnego oraz zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej darczyńcy otrzymali rentę rolniczą.

Na rozprawie w dniu 23 czerwca 2020 roku wnioskodawczyni i uczestnicy podtrzymali stanowiska w sprawie, a nadto wnioskodawczyni sprecyzowała, że wnosi o podział majątku wspólnego, działu spadku i zniesienie współwłasności.

Postanowieniem z dnia 30 czerwca 2020r. Sąd Rejonowy w Zgierzu ustalił, że w skład majątku wspólnego S. i B. małżonków K. wchodziło:

a) prawo własności nieruchomości położonej w W., gminie Z., powiecie (...), województwie (...), stanowiącej działkę numer (...) o powierzchni 0,4513 ha, dla której Sąd Rejonowy w Zgierzu, V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą numer (...) o wartości 169.200,00 zł,

b) prawo własności nieruchomości położonej w W., gminie Z., powiecie (...), województwie (...), stanowiącej działkę numer (...) o powierzchni 0,5470 ha, dla której Sąd Rejonowy w Zgierzu, V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi zbiór dokumentów numer ZD 6121 o wartości 797.100,00 zł.

Sąd I instancji ustalił także, że w skład spadku po S. K. (2) z domu C., córce S. i M., zmarłej w dniu 30 września 2013 roku w W., mającej ostatnie miejsce zwykłego pobytu w W. wchodzi udział wynoszący 1/2 w składnikach majątku szczegółowo opisanych w punktach a-b.

Przy takich ustaleniach Sąd I instancji dokonał podziału majątku wspólnego S. i B. małżonków K., działu spadku po S. K. (1) i zniesienia współwłasności nieruchomości szczegółowo opisanych w punktach a-b w ten sposób, że te składniki majątku przyznał na współwłasność D. K. w udziale 1/4 i K. K. (1) w udziale 3/4. Sąd I instancji nie obciążył wnioskodawczyni i uczestników nieuiszczonymi kosztami sądowymi.

Powyższe rozstrzygnięcie oparte zostało na następujących ustaleniach stanu faktycznego:

S. K. (1) i B. K. na prawach wspólności ustawowej majątkowej małżeńskiej byli właścicielami działek nr (...) położonych we wsi W., objętych księgą wieczystą KW (...), działki nr (...) położonej we wsi B. o obszarze 1,5060 ha objętej księgą wieczystą KW (...) i działki nr (...) położonej w W. o powierzchni 1,1103 ha objętej zbiorem dokumentów ZD 6121. Działka nr (...) została podzielona na działkę nr (...) o powierzchni 0,4513 ha i działkę nr (...) o powierzchni 0,3478 ha, a działka nr (...) – na działkę nr (...) o powierzchni 0,5470 ha i działkę nr (...) o powierzchni 0,5633 ha.

W dniu 29 września 1999 roku S. i B. małżonkowie K. darowali swej córce A. W. (1) działki gruntu nr (...) o łącznym obszarze 4,9285 ha, zaś obdarowana

Wartość darowanych nieruchomości wynosi 536.700,00 zł.

W związku z przekazaniem gospodarstwa rolnego (...) od 1 września 1999 roku pobierała rentę rolniczą w pełnej wysokości.

S. K. (1) zmarła w dniu 30 września 2013 roku. Spadek po niej nabył mąż B. K., córka A. W. (1) i syn D. K. – w udziałach po 1/3.

B. K. zmarł w dniu 22 marca 2016 roku. Spadek po nim, na podstawie testamentu z dnia 17 czerwca 2016 roku nabyła w całości wnuczka K. K. (1).

W dniu 30 września 2013 roku stan nieruchomości był taki sam jak w dniu 22 marca 2016 roku.

Wartość działki ewidencyjnej oznaczonej nr (...) o powierzchni 0,5470 ha, położonej w W. wynosi 797.100,00 zł, a działki (...) o powierzchni 0,4513 ha – 169.200,00 zł.

K. K. (1) utrzymuje się z wynagrodzenia w kwocie 1.800,00 zł. Uczestniczka nie posiada żadnych oszczędności.

D. K. jest osobą bezrobotną, bez prawa do zasiłku. Uczestnik nie posiada oszczędności. Aktualnie utrzymuje się z żoną z jej wynagrodzenia. Do chwili obecnej spłaca wraz ze swą córką długi pozostawione przez B. K., z których pozostała kwota około 40.000,00 zł.

Przy takich ustaleniach stanu faktycznego Sąd I instancji wywiódł, że zgodnie z treścią art. 1039 § 1 k.c., jeżeli w razie dziedziczenia ustawowego dział spadku następuje między zstępnymi albo między zstępnymi i małżonkiem, spadkobiercy ci są wzajemnie zobowiązani do zaliczenia na schedę spadkową otrzymanych od spadkodawcy darowizn, chyba że z oświadczenia samego spadkodawcy lub z okoliczności wynika, że darowizna była dokonana ze zwolnieniem od obowiązku zaliczenia. Przepis art. 1040 k.c. przewiduje z kolei, że jeżeli wartość darowizny podlegającej zaliczeniu przewyższa wartość schedy spadkowej – wtedy spadkobierca nie jest obowiązany do zwrotu nadwyżki. W takim wypadku nie uwzględnia się przy dziale spadku ani darowizny, ani spadkobiercy zobowiązanego do jej zaliczenia, a w myśl przepisu art. 1042 § 1 i 2 k.c., zaliczenie na schedę spadkową przeprowadza się w ten sposób, że wartość darowizn podlegających zaliczeniu dolicza się do spadku lub do części spadku, która ulega podziałowi między spadkobierców obowiązanych wzajemnie do zaliczenia, po czym oblicza się schedę spadkową każdego ze spadkobierców, a następnie każdemu z nich zalicza się na poczet jego schedy wartość darowizny podlegającej zaliczeniu, przy czym wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili działu spadku.

W niniejszej sprawie Sąd I instancji ustalił, iż w skład majątku wspólnego S. i B. małżonków K. weszło prawo własności nieruchomości położonej w W., gminie Z., powiecie (...), województwie (...), stanowiącej działkę numer (...) o powierzchni 0,4513 ha, dla której Sąd Rejonowy w Zgierzu, V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą nr (...) i prawo własności nieruchomości położonej w W., gminie Z., powiecie (...), województwie (...), stanowiącej działkę numer (...) o powierzchni 0,5470 ha, dla której Sąd Rejonowy w Zgierzu, V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi zbiór dokumentów nr ZD 6121. Wartość obu nieruchomości Sąd I instancji ustalił według stanu na dzień ustania wspólności majątkowej i śmierci obojga małżonków K., gdyż – jak zgodnie przyznała wnioskodawczyni i uczestnicy – stan nieruchomości był taki sam w chwili śmierci S. K. (1) (30.09.2013) i w chwili śmierci B. K. (22.03.2016). Nadto Sąd I instancji ustalił (wobec niezakwestionowanego domniemania, iż udziały obojga małżonków w majątku wspólnym są równe), że w skład spadku po S. K. (1) wszedł udział wynoszący 1/2 w składnikach objętych majątkiem wspólnym byłych małżonków. Skoro spadek po S. K. (1) nabyli – w udziałach po 1/3 – mąż zmarłej, jej syn oraz córka, to ich udziały w nieruchomościach przedstawiały się następująco: S. K. (1) przysługiwał udział w wysokości 4/6 (na który to składał się udział w wysokości 1/2 stanowiący udział w majątku wspólnym + udział w wysokości 1/3 z

tytułu dziedziczenia); a A. W. (1) i D. K. przysługiwały udziały w wysokości po 1/6 (stanowiące udział 1/3 w spadku obejmującym udział w wysokości 1/2).

Nieruchomość położona w W. stanowiąca działkę nr (...) oszacowana została na kwotę 169.200,00 zł, a nieruchomość położona w W. stanowiąca działkę nr (...) – na kwotę 797.100,00 zł. To oznacza, iż majątek wspólny S. i B. K. opiewał na kwotę 966.300,00 zł, a część podlegająca dziedziczeniu po S. K. (1) – 483.150,00 zł.

W niniejszej sprawie spór pomiędzy wnioskodawczynią a uczestnikami sprowadzał się w istocie do zgoła odmiennych stanowisk co do możliwości zaliczenia darowizny uczynionej przez S. i B. K. na rzecz A. W. (1). Niekwestionowane bowiem było to, że wnioskodawczyni w dniu 29 września 1999 roku otrzymała od swych rodziców w darowiźnie działki o wartości 536.700,00 zł. Należy przy tym podkreślić, że zaliczając darowiznę na poczet schedy spadkowej należnej wnioskodawczyni należy do rozliczeń wziąć tylko połowę tej wartości, gdyż tyle właśnie A. W. (1) otrzymała w darowiźnie od matki. Pozostałą połowę otrzymała w darowiźnie od ojca. Wnioskodawczyni podnosiła, iż uczyniona na jej rzecz przez rodziców darowizna miała na celu uzyskanie przez matkę emerytury, a zatem nie powinna być zaliczana na poczt schedy spadkowej. Zgodnie bowiem z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2014 roku (sygn. akt III CZP 114/13) wartość gospodarstwa rolnego przekazanego spadkobiercy (następcy) w drodze umowy zawartej w trybie art. 52 ustawy z dnia 27 października 1977 roku o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin nie podlega zaliczeniu na należną temu spadkobiercy schedę spadkową na podstawie art. 1039 k.c.

W ocenie Sądu I instancji, całokształt materiału dowodowego zebranego w sprawie pozwalał na przyjęcie, że umowa ta w istocie była umową darowizny, zawartą w oparciu o przepisy kodeksu cywilnego, wobec tego połowa wartości darowizny dokonanej na rzecz A. W. (1), podlega doliczeniu do spadku po S. K. (1) i w konsekwencji na każdego ze spadkobierców przypada kwota 250.500,00 zł [483.150,00 zł + 268.350,00 zł = 751.500,00 zł / 3 = 250.500,00 zł]. Skoro A. W. (1) otrzymała w darowiźnie od matki majątek o wartości 268.350,00 zł, która przewyższa wartość jej schedy spadkowej – Sąd I instancji dokonując działu spadku – w myśl przepisu art. 1042 § 1 i 2 k.c. – nie uwzględnił przy dziale spadku ani darowizny, ani spadkobiercy zobowiązanego do jej zaliczenia, tj. wnioskodawczyni.

Jednocześnie Sąd I instancji wskazał, że D. K. i K. K. (1) byli zgodni co do tego, w jakim udziale mają im przypaść nieruchomości i dlatego Sąd I instancji dokonując podziału majątku wspólnego S. i B. małżonków K., działu spadku po zmarłej S. K. (1) i zniesienia współwłasności przyznał działkę nr (...) i działkę nr (...) położone w W. na współwłasność D. K. - w udziale 1/4 i K. K. (1) - w udziale 3/4.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia złożyła wnioskodawczyni.

Skarżąca zarzuciła rozstrzygnięciu:

1.naruszenie przepisów postępowania mających wpływ na rozstrzygnięcie tj. przepisu art. 233 § 1 k.p.c. i art. 327¹ § 1 k.p.c. :

- wskutek braku wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego i powzięcia błędnych ustaleń stanu faktycznego, a wyrażających się w wadliwym przyjęciu przez Sąd I instancji, że umowa z dnia 29 września 1999r. na podstawie której wnioskodawczyni uzyskała własność nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) podlega zaliczeniu na schedę spadkową po S. K. (1), w sytuacji gdy de facto w przedmiotowi sprawie nieruchomość ta nie powinna podlegać zaliczeniu, albowiem wymieniona czynność prawna miała charakter zbliżony do umowy z następcą uregulowaną w art. 84 ustawy z dnia 20 grudnia 1990r. o zaopatrzeniu emerytalnym, i innych świadczeniach rolników i ich rodzin,

- wskutek braku dokonania analizy umowy z dnia 29 września 1999r. pod kątem ustalenia celu zawarcia rzeczowej umowy oraz zamiaru stron tej czynności, co spowodowało konsekwencje w postaci wadliwego zakwalifikowania przedmiotowej czynności prawnej jako umowy darowizny, a powinno skutkować kwalifikacją jako umowy nienazwanej o charakterze zbliżonym do umowy z następcą uregulowanej w art. 84 ustawy z dnia 20 grudnia 1990r. o zaopatrzeniu emerytalnym, i innych świadczeniach rolników i ich rodzin oraz wywołującej tożsame skutki co umowa z następcą;

2.obrazę prawa materialnego tj. art. 65 § 1 i 2 k.c. poprzez oparcie się przez Sąd I instancji tylko i wyłącznie na literalnym brzmieniu umowy z dnia 29 września 1999r. na podstawie której wnioskodawczyni uzyskała własność nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) od rodziców w oderwaniu od zgodnego zamiaru stron i celu dla jakiego przedmiotowa umowa została zawarta;

3.obrazę prawa materialnego tj. art. 1039 § 1 k.c. poprzez zaliczenie na poczet schedy spadkowej po S. K. (1) uzyskanego od niej udziału w nieruchomości w oparciu o umowę z dnia 29 września 1999 r., w sytuacji gdy przedmiotowa umowa nie mogła zostać zakwalifikowana jako darowizna podlegająca zaliczeniu na schedę spadkową stosownie do powołanego przepisu.

W konkluzji skarżąca wniosła o:

1.zmianę zaskarżonego postanowienia w ten sposób, że uczestnicy są zobowiązani do dopłaty na rzecz wnioskodawczyni kwot po 125.250 zł każde w terminie jednego miesiąca licząc od dnia uprawomocnienia się postanowienia ,

ewentualnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Na rozprawie w dniu 10 września 2021r. pełnomocnik uczestników wniosł o oddalenie apelacji jako bezzasadnej oraz zasądzenie od wnioskodawczyni na rzecz uczestników kosztów zastępstwa adwokackiego w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja nie jest zasadna.`

Wbrew zarzutom skarżącej podniesionym w apelacji, Sąd I instancji dokonał prawidłowych ustaleń stanu faktycznego, znajdujących pełne oparcie w zebranych w sprawie materiale dowodowym i trafnie określił konsekwencje prawne z nich wynikające.

Ustalenia stanu faktycznego jak również rozważania prawne poczynione przez Sąd I instancji, Sąd Okręgowy przyjmuje za własne bez konieczności ponownego ich przytaczania.

W szczególności, całkowicie bezzasadny jest zarzut naruszenia przez Sąd I instancji przepisu art. 233 § 1 k.p.c. i art. 327¹ § 1 k.p.c.

Wbrew twierdzeniom skarżącej podniesionym w apelacji, Sąd I instancji dokonując ustaleń stanu faktycznego, oparł się na dokumentach zgromadzonych w sprawie jak również na zeznaniach świadków.

Sąd I instancji w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia wskazał także przyczyny, dla których pominął dowody z zeznań świadków K. L. i A. C. i zdaniem Sądu Okręgowego ocena ta była prawidłowa.

W ocenie Sądu Okręgowego, Sąd I instancji prawidłowo przyjął, że umowa zawarta pomiędzy wnioskodawczynią a S. i B. małżonkami K. z dnia 29 września 1999r. była umową darowizny uregulowaną w przepisach kodeksu cywilnego (art. 888-902 k.c.) , a nie jak chce skarżąca - umową z następcą uregulowaną w art. 84 ustawy z dnia 20 grudnia 1990r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jednolity Dz.U. Z 2020 poz. 174).

Zgodzić należy się w pełni z Sądem I instancji, że umowa z następcą uregulowana w art.84 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jednolity - Dz.U. Z 2020 roku, poz. 174) została ukształtowana jako zobowiązująca do przeniesienia własności i posiadania gospodarstwa rolnego. Świadczy o tym wyrażenie "rolnik zobowiązuje się przenieść (...) z chwilą nabycia prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej". Do essentialia negotii umowy należy zobowiązanie rolnika do przeniesienia na następcę własności (udziału we współwłasności) i posiadania

gospodarstwa rolnego z chwilą uzyskania emerytury lub też renty, jeżeli następca do tego czasu będzie pracował w tym gospodarstwie. Do przeniesienia własności potrzebne jest dodatkowe porozumienie stron i zawarcie umowy w celu wykonania umowy z następcą (art. 85 ustawy). Ustawodawca przesądził zatem, że przejście własności gospodarstwa rolnego następuje na podstawie dwóch, rozdzielonych w czasie, czynności prawnych, czyli umowy o skutku wyłącznie obligacyjnym i umowy przenoszącej własność (umowy o skutku rzeczowym), zawartej w celu wykonania tej pierwszej. Umowę z następcą może zawrzeć rolnik, który uzyska w przyszłości prawo do emerytury lub renty inwalidzkiej. Musi więc on być objęty rolniczym ubezpieczeniem emerytalno-rentowym. Z chwilą nabycia prawa do emerytury lub renty aktualizuje się bowiem obowiązek rolnika do wykonania tego kontraktu. Co równie istotne – w świetle analizowanej ustawy – wypłata świadczeń z tytułu ubezpieczenia społecznego rolników następuje, jeżeli zostanie zawarta umowa z rolnikiem - następcą lub umowa darowizny, o ile zawierana jest w związku z zaprzestaniem prowadzenia działalności rolniczej przez rolnika, który ma ustalone prawo do emerytury lub renty.

Rację ma Sąd I instancji, że wybór rodzaju umowy prowadzącej do wyzbycia się gospodarstwa rolnego należy do stron. Mogą je stanowić umowy określone w tej ustawie jako umowy z następcą (art. 84 i 85 ustawy) lub przewidziane w kodeksie cywilnym umowy darowizny i dożywocia. Jeżeli rolnik zdecyduje się na jedną z umów przeniesienia własności gospodarstwa rolnego określonych w kodeksie cywilnym, to nie może twierdzić, że jest to jednocześnie umowa z rolnikiem – następcą.

Jak wynika z materiału dowodowego zebranego w niniejszej sprawie, S. i B. K. oraz A. W. (1) nie zawierali dwóch umów, lecz tylko jedną umowę o skutku rzeczowym i mimo, że w treści umowy wskazano, że darczyńcy zaprzestając prowadzenia gospodarstwa rolnego to sam tylko ten zapis nie może przesądzać o charakterze umowy, bowiem ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników przyjmuje jako zasadę, że przesłanką wypłaty rolnikowi należnej emerytury lub renty jest wyzbycie się przez niego własności i posiadania gospodarstwa rolnego, przy czym przeniesienie własności gospodarstwa może nastąpić albo na podstawie uregulowanych w kodeksie cywilnym umów darowizny lub dożywocia, albo na podstawie przekazania gospodarstwa rolnego następcy. Konsekwencją wyboru przez strony umowy darowizny gospodarstwa rolnego w związku z zaprzestaniem prowadzenia działalności rolniczej jest wyłączenie uznania tej umowy za umowę z następcą.

Zgodzić należy się z Sądem I instancji, że za przyjęciem, że w niniejszej sprawie mamy do czynienia z umową darowizny przemawia nie tylko nazwa umowy i jej forma, ale przede wszystkim wyrażna jej treść, z której wynika, że S. K. (1) i B. K. darują A. W. (2) nieruchomości, a ta darowiznę przyjmuje. Są to essentialia negotii umowy darowizny, odwołanie się w umowie darowizny do zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej jest przy tym usprawiedliwione, bo wskazuje na motyw umowy, którym jest uzyskanie emerytury przez S. K. (1). Nie zmienia to jednak faktu, iż umowa, na mocy której S. K. (1) przeniosła na córkę własność gospodarstwa rolnego nie stanowi umowy z następcą. Wspólna cecha umowy z następcą oraz umowy darowizny dotyczy wyłącznie nieodpłatności świadczenia, a istotne znaczenie dla swoistości umowy przeniesienia ma to, że przekazujący zapewnia sobie świadczenia, zaś gospodarstwo przejmuje osoba zdolna do osiągnięcia dobrych efektów gospodarowania.

Co równie istotne – umowa z następcą (z uwagi na możliwe elementy dodatkowe) bardziej zbliża się treściowo do umowy dożywocia niż umowy darowizny. Jak wynika z materiału dowodowego zebranego w sprawie, powódka od dnia 4 stycznia 1999r. pracowała na stanowisku pomocy biurowej w Przedsiębiorstwie Produkcyjnym – Handlowym (...) spółce cywilnej stanowiącej własność jej ojca B. K. i T. P. (uzasadnienie wyroku z dnia 18 lutego 2016r. w sprawie VII Pa 8/16 – k. 75). Wnioskodawczyni nie prowadziła gospodarstwa rolnego, bo jak sama zeznała na tym się nie zna, jedynie przez dwa lata od daty zawarcia umowy zlecała obsiewanie ziemi, po 2- latach zaprzestała tej działalności (zeznania wnioskodawczyni-k. 58v.- 394).

W tym stanie rzeczy, w ocenie Sądu Okręgowego, biorąc pod uwagę treść zawartej umowy darowizny brak jest podstaw do przyjęcia, że umowa z dnia 29 września 1999r. była umową z następcą uregulowaną w art. 84 ustawy z dnia 20 grudnia 1990r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jednolity Dz.U. Z 2020 poz. 174).

Z tych też względów Sądu Okręgowego uznał za bezzasadne zarzuty naruszenia przez Sąd I instancji przepisów prawa materialnego tj. art. 65 § 1 i 2 k.c. , a w konsekwencji art. 1039 §1 k.c.

Zdaniem Sądu Okręgowego, skoro umowa zawarta w dniu 29 września 1999 r. pomiędzy wnioskodawczynią a jej rodzicami była w istocie umową darowizny, to Sąd I instancji prawidłowo zaliczył wartość tej darowizny na schedę spadkową.

Mając na uwadze powyższe okoliczności, Sąd Okręgowy oddalił apelację jako bezzasadną na podstawie art. 385 k.p.c. W zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd Okręgowy orzekł stosowanie do art. 520 § 1 k.p.c.